

ŠESTÁ ETAPA ŠKOLNÍHO ANTROPOLOGICKO-ARCHEOLOGICKÉHO VÝZKUMU SLOVANSKÉHO POHŘEBIŠTĚ V DIVÁKÁCH

Tomáš Mořkovský

V červenci roku 2005 pokračoval šestou etapou školní antropologicko-archeologický výzkum slovanského pohřebiště na lokalitě Diváky (okr. Břeclav). Bylo odkryto 26 hrobů a jeden objekt ze střední a mladší doby hradištní. Zajímavé byly dva výklenkové hroby a neobvyklý pohřeb ženy s nohama ve skrčené poloze a obětinou kozy či ovce uloženou v přilehlé jámě.

Pohřebiště – hrob – kosterní pozůstatky – střední doba hradištní – mladší doba hradištní

ÚVOD

V červenci 2005 proběhla již šestá etapa školního antropologicko-archeologického výzkumu slovanského pohřebiště v Divákách na lokalitě „Padělky nad humny“. Výzkum probíhá od roku 2000 na základě dohody mezi Ústavem antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity a Ústavem archeologické památkové péče v Brně. Jeho cílem je odkrýt pohřebiště ze střední a mladší doby hradištní, které bylo soustavně ničeno kultivací půdy a zároveň umožnit studentům antropologie a dalších oborů osvojit si základy preparace a dokumentace hrobů.

Pohřebiště se nachází v katastru obce Diváky asi 30 km jihovýchodně od Brna. Vlastní lokalita leží na ostrožně jižně od obce na trati „Padělky nad humny“ (obr. 1). Jedná se o soukromé pozemky, které jsou využívány pro pěstování zemědělských plodin.

V letech 2000–2004 bylo při výzkumech na lokalitě Diváky odkryto 74 hrobů ze střední a mladší doby hradištní. Na lokalitě byly odkryty také tři žárové hroby z mladší doby bronzové, které náležely velatické kultuře. Jeden hrob obsahoval kostru ve skrčené poloze s koflíkem unětické kultury. K dalším nálezům patřil depot tří nádobek kultury zvoncovitých pohárů a část nádoby patřící kultuře s moravskou malovanou keramikou (Kala 2004; Mořkovský 2003; Unger 2000; Živný 2001, 2002). Je tedy zřejmé, že stopy lidské činnosti na ostrožně jižně od Divák sahají hluboko do pravěku. Lokalita nebyla pouze místem pohřbívání, ale byla také patrně i místem, kde se provozoval kult (Drozdová–Unger 2005). Významnost tohoto místa potvrzuje i dřevěný kříž, který stojí na vrcholu návrší nedaleko od zkoumané plochy.

METODIKA VÝZKUMU

Hlavním cílem sezóny 2005 bylo vymezení jižního a východního okraje pohřebiště. Souhlas s provedením archeologického výzkumu na soukromých parcelách 2729/9 a 2729/12 byl získán od paní Marie Strouhalové, Josefy Novotné a Tamary

Wetterové. Vedoucím výzkumu byl Josef Unger, jeho zástupcem pak autor tohoto článku. V předchozích sezónách výzkumu byl prováděn plošný odkryv zkoumané lokality. Tato metoda je ovšem poměrně pracná a časově náročná, a proto i vzhledem k předpokládané nižší koncentraci hrobů na okrajích pohřebiště byl výzkum v roce 2005 proveden sondáží. V odstupech 1,5 m byly ve směru S–J hloubeny sondy široké 0,3 m do hloubky 0,5 m. V těchto sondách byly na základě jiné struktury a barvy podloží rozeznávány hrobové jámy, případně jiné objekty. Tento postup se ukázal velmi efektivním. Prozkoumány byly dva úseky o ploše 356 m² a 156 m². Celkem byla tedy v době od 11. 7. 2005 do 29. 7. 2005 prozkoumána plocha kolem 500 m² (obr. 2). Jednotlivé zjištěné hroby a objekty byly půdorysně vymezeny, standardně vypreparovány a kresebně, fotograficky i písemně zdokumentovány (Mořkovský 2005).

NÁLEZOVÁ SITUACE

Bylo odkryto celkem 26 hrobů ze střední a mladší doby hradištní. Jejich stručný popis uvádím v následujícím přehledu. Hroby i objekty jsou číslovány průběžně od začátku výzkumu v roce 2000.

Hrob 87

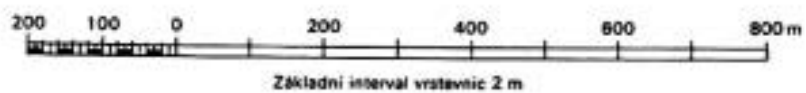
Hrobová jáma oválného tvaru o půdorysu 2,35 x 0,75 m, hloubka 0,46 m. V zásypu drobné úlomky keramiky. Kostra porušená, mandibula dislokována do hrudní oblasti. Distální část pravého radia dislokována do pánevní oblasti. Částečně strávená, ale téměř kompletní kostra s výjimkou drobných kůstek končetin. Poloha kostry na zádech s nataženými dolními končetinami a rukama podél těla. Délka kostry in situ 176 cm, orientace SZ–JV (azimut 241°). U levého ramene nalezeny drobné fragmenty stříbrné mince.

Hrob 88

Hrobová jáma se nerýsovala. V zásypu zlomky mladohradištní a středověké keramiky, uhlíky, zlomky zvířecích kostí a mazanice. Kostra v poloze na zádech, horní končetiny podél těla, dolní nataženy. Dlouhé kosti dolních končetin dislokovány orbou. Drobné kosti rukou a nohou se nedochovaly. Délka in situ 165 cm. Orientace Z–V (azimut 248°). Pod pravou kostí pánevní železný nůž.

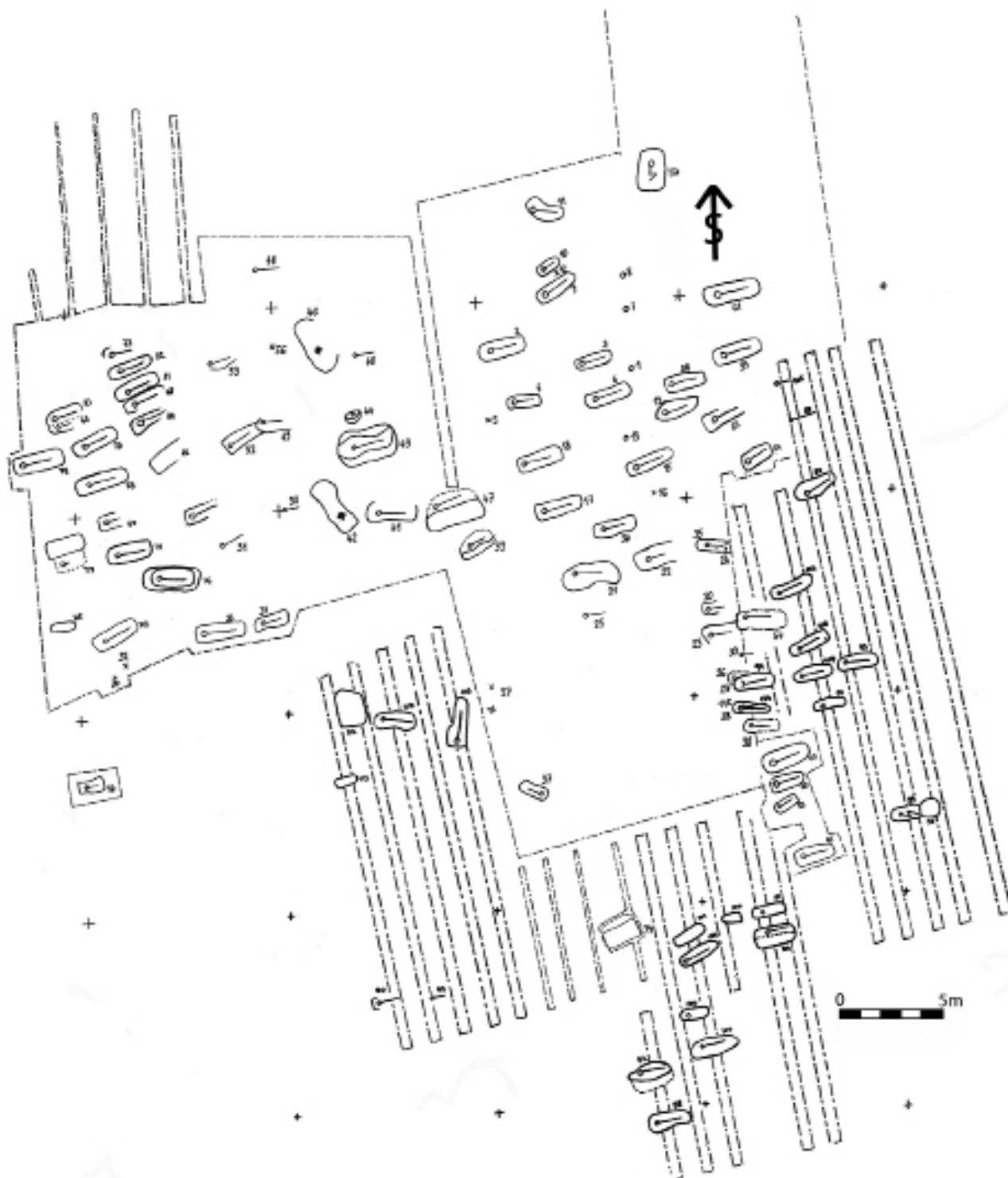
Hrob 89 (obr. 4)

Hrobová jáma obdélníkového tvaru o půdorysu 1,4 m (spolu s objektem 93 délka 2,38 m) x 0,7 m, hloubka od povrchu 0,72 m. Hrobová jáma neporušená, v dolní části respektuje objekt č. 93. Kostra v poloze na zádech. Dolní končetiny skrčeny ve vertikální poloze tak, že respektují hranici objektu 93. Levá horní končetina podél těla, pravá v pánvi. Délka kostry in situ 116 cm. Orientace Z–V (azimut 242°). Vpravo u lebky nale-

Obr. 1. Mapa okolí obce Diváky. Místo výzkumu se nachází na ostrožně jižně do obce a je na mapě označeno černým křížkem (výšek z mapy ZM ČR 1: 10 000, list 34–24–02).

Abb. 1. Karte der Umgebung der Gemeinde Diváky. Der Grabungsort befindet sich auf einer Landzunge südlich von der Gemeinde und ist auf der Karte durch ein schwarzes Kreuz gekennzeichnet (Ausschnitt aus der Grundkarte der Tschechischen Republik im Maßstab 1: 10 000, Blatt 34-24-02).

Obr. 2. Celkový plán dosud odkryté části pohřebiště v Divákách. Sondy vyznačené na plánu představují plochu odkrytou v roce 2005.

Abb. 2. Gesamtplan des bisher freigelegten Teils des Gräberfeldes in Diváky. Die auf dem Plan gekennzeichneten Sondy stellen die im Jahr 2005 freigelegten Flächen dar.

zen železný nůž. U pánve část dna nádoby. U západního okraje hrobové jámy ztrouchnivělé dřevo. Při zpracování kosterních pozůstatků v laboratoři nalezena v lebce bronzová náušnice.

Hrob 90

Hrobová jáma se nerýsovala. Hloubka uložení kostry od povrchu 0,35 m. Kostra v natažené poloze na zádech. Silně porušena orbou. Dolní končetiny se kromě částí obou kostí stehenních nedochovaly. Taktéž levá horní končetina od distálně od loketního kloubu chybí. Orientace Z–V (azimut 237°). V zásypu zlomky pravěké keramiky, kruhová hlavice bronzové jehlice a zlomek zvířecí kosti.

Hrob 91

Hrobová jáma obdélníkového tvaru o půdorysu 1,8×0,6 m, hloubka od povrchu 1,2 m. V zásypu nalezeny 3 korálky, skořápky vajec a uhlíky. V jámě se rýsoval i negativní otisk vejce. Dětská kostra téměř celá strávena, dochoval se pouze fragment lebky a zlomky obou kostí stehenních. Orientace kostry Z–V (azimut 244°). U pravé stehenní kosti nalezen přeslen a u lebky náušnice.

Hrob 92 (obr. 3)

Výklenkový hrob s výklenkem na severní straně. Délka 2,07 m, šířka 0,85 m a hloubka od povrchu 1 m. Kostra v natažené poloze na zádech, téměř kompletně zachovaná. Ruce podél těla, levá dolní končetina pokrčená. Délka kostry in situ 174 cm. Orientace Z–V (azimut 244°). V pánevní oblasti železný nůž.

Objekt 93 (obr. 5)

Kruhový objekt porušoval sondu I/05 a jevil se jako zásep hrobu 89. Jáma měla výrazně černou barvu a měla průměr 105 cm. Nejprve byla vykopána půlkruhovitá sonda do hloubky 115 cm a zásep se jevil stále tmavý. V hloubce 70 cm pod povrchem byla nalezena zvířecí čelist a těsně pod ní další zvířecí kosti. Celková hloubka jámy od povrchu byla 165 cm. Jáma se postupně s hloubkou zužovala. V hloubce 115 cm byl průměr 84 cm a průměr zaobleného dna byl 45 cm. Kromě zvířecích kostí byly v zásypu nalezeny zlomky keramiky.

Hrob 94

Hrobová jáma obdélníkového tvaru, půdorysu 2,2×0,8 m. Hloubka 0,95 m od povrchu. V zásypu drobné zlomky lidských kostí. Kostra na zádech v natažené poloze. Horní končetiny překříženy v pánvi. Z lebky se dochovala pouze dolní čelist. Chyběly také obě lopatky a drobné kůstky nohou. Vlevo u pánve železný nůž. Orientace Z–V.

Hrob 95

Hrobová jáma obdélníkového tvaru o délce 2 m a šířce 0,75 m. Hloubka 0,72 m od povrchu. Kostra v natažené poloze na zádech, horní končetiny směřují do pánevní oblasti. Celá páteř a kosti hrudníku se nedochovaly. Chybí také pravé předloktí a drobné kůstky rukou a nohou. Délka kostry in situ 143 cm. Orientace Z–V. U pravého kotníku keramická nádoba. V lebeční oblasti železný kroužek, který byl objeven až při laboratorním zpracování kosterních pozůstatků.

Hrob 96

Hrobová jáma obdélníkového tvaru o délce 1,8 m a šířce 1 m. Hloubka 1,2 m od povrchu. Jednalo se původně o výklenkový hrob. V zásypu se po pravé straně kostry rýsoval podélný tmavý pruh. Kostra v natažené poloze na zádech, horní končetiny podél těla. Celá páteř a většina žeber se nedochovala. Také drobné kůstky rukou a nohou chyběly. Levá klavikula dislokována do obličejové části lebky. Délka kostry in situ 120 cm.

Orientace Z–V (azimut 250°). U pravého femuru nalezena náušnice. U lebky 24 korálků. V pánevní oblasti nalezeny železné fragmenty, patrně zbytky nože. Při zpracování kosterních pozůstatků nalezena v lebce náušnice.

Hrob 97

Hrobová jáma obdélníkového tvaru, půdorysu 1,56×0,56 m. Hloubka 0,95 m od povrchu. Zachovaly se pouze fragmenty lebky a mléčného chrupu. Orientace Z–V (azimut 252°). Vlevo v oblasti nedochované pánve železný nůž. Vpravo v horní třetině hrobové jámy kostěný artefakt.

Hrob 98

Hrobová jáma nepravidelného tvaru o délce 1,95 m a šířce 0,7 m. Hloubka 0,5 m od povrchu. Kostra v natažené poloze na zádech, horní končetiny podél těla. Nedochovaly se pouze drobné kůstky rukou a nohou, jinak kostra kompletní. Délka kostry in situ 142 cm. Orientace Z–V (azimut 239°). Těsně nad levou kostí pánevní železný nůž.

Hrob 99

Hrobová jáma se nerýsovala. Z kostry se dochovala pouze nekompletní horní polovina bez kostí dolních končetin. Kostra ležela ve velmi malé hloubce a byla porušena patrně orbou. V zásypu část okraje nádoby. Orientace Z–V (azimut 245°).

Hrob 100

Hrobová jáma oválného tvaru, půdorysu 1,05×0,65 m. Kostra se nedochovala. Asi uprostřed jámy keramická nádoba.

Hrob 101

Hrobová jáma obdélníkového tvaru o délce 1,7 m a šířce 0,65 m. Hloubka 0,70 m od povrchu. V zásypu keramické fragmenty. Kostra se nedochovala. Bez nálezu.

Hrob 102

Hrobová jáma obdélníkového tvaru o délce 2,1 m a šířce 0,5 m. Hloubka 0,8 m od povrchu. V zásypu zlomky keramiky a zvířecí kost. Kostra neporušená. Nedochovala se většina obratlů a žebra z pravé strany hrudníku. Poloha na zádech s rukama v pánevní oblasti. Orientace Z–V (azimut 238°). U levého předloktí nalezen železný nůž.

Hrob 103

Hrobová jáma nepravidelného tvaru o délce 2 m a šířce 0,85 m. Hloubka uložení kostry od povrchu 0,5 m. V zásypu zlomky keramiky a zlomek zvířecí kosti. Kostra v natažené poloze na zádech. Lebka na levém boku. Nedochovaly se drobné kosti rukou a nohou a distální část levého femuru byla porušena při preparaci. Délka kostry in situ 167 cm. Orientace J–S (azimut 175°). U levé ruky prsten navlečený na proximální článek prstu, u levé kosti pánevní železný nůž. Vpravo u lebky skořápky z vejce. V oblasti mandibuly bronzová esovitá záušnice.

Hrob 104

Hrobová jáma obdélníkového tvaru o půdorysu 2,1×0,8 m, hloubka od povrchu 0,8 m. V zásypu nalezeny fragmenty keramiky. Kostra porušena, dochovaly se pouze lebka, dlouhé kosti končetin a část pravé kosti pánevní. Poloha kostry na zádech s horními končetinami podél těla. Orientace JZ–SV (azimut 240°). U pravé pánevní kosti nalezen železný nůž.

Hrob 105 Hrobová jáma se nerýsovala. V zásypu zlomky keramiky. Hloubka uložení kostry 0,4 m pod povrchem. Kostra silně porušena orbou. Dochovala se pouze lebka, dlouhé kosti pravé horní končetiny, krční obratle a několik pravých žeber. Orientace kostry patrně Z–V (azimut 242°). V lebeční oblasti nalezen bronzový drátek a záušnice.

Obr. 3. Hrob 92. Jeden ze dvou výklenkových hrobů podmolového typu odkrytých v roce 2005. Foto T. Mořkovský.

Abb. 3. Grab 92. Eines der zwei Nischengräber vom Typ unterhalb des Damms, die 2005 freigelegt wurden. Foto T. Mořkovský.

Obr. 4. Hrob 89 a objekt 93. Dolní končetiny pohřbené ženy jsou pokrčeny a respektují hranici objektu 93, ve kterém byla nalezena kompletní kostra kozy nebo ovce. Foto T. Mořkovský.

Abb. 4. Grab 89 und Objekt 93. Die unteren Extremitäten der bestatteten Frau sind gekrümmt und respektieren die Grenze von Objekt 93 in welchem das komplette Skelett einer Ziege oder eines Schafs gefunden wurde. Foto T. Mořkovský.

Obr. 5. Objekt 93 se skeletem ovce či kozy související s hrobem 89. Foto T. Mořkovský.

Abb. 5. Objekt 93 mit Schaf- oder Ziegenskelett. Foto T. Mořkovský.

Hrob 106

Hrobová jáma obdélníkového tvaru o délce 1,25 m a šířce 0,55 m. Hloubka 0,85 m od povrchu. Dochovaly se pouze fragmenty dětské lebky. V dolní části hrobové jámy keramická nádoba. Na pravé straně v oblasti nedochované pravé horní končetiny železný fragment. U nádoby nalezen molár dospělého jedince. U lebky nalezeny zuhelnatělé obilky.

Hrob 107

Hrobová jáma nepravidelného tvaru o délce 2,05 m a šířce 0,8 m. Hloubka 0,3 m od povrchu. V zásypu ojedinělé zlomky pravěké keramiky. Kostra porušená orbou a výkopovou sondou. Porušena zejména pánevní oblast a oblast levého předloktí. Lebka zvrácena na temeno. Týlní otvor směřoval vzhůru. Z končetin se dochovaly pouze části dlouhých kostí. Levá dolní končetina mírně pokrčena v kolenní. Orientace Z–V (azimut 260°). Bez nálezů.

Hrob 108

Hrobová jáma obdélníkového tvaru o délce 2,1 m a šířce 0,85 m. Hloubka od povrchu 1,15 m. V zásypu zlomky kostí. Kostra téměř kompletní, v natažené poloze na zádech. Horní končetiny podél těla. Nechovaly se pouze některé drobné kosti rukou a nohou. Délka kostry in situ 136 cm. Orientace JZ–SV (azimut 230°). U pravé nohy skořápky z vejce.

Hrob 109

Hrobová jáma obdélníkového tvaru o délce 2 m a šířce 0,65 m. Hloubka od povrchu 1 m. V zásypu zlomek lidské tibie. Kostra porušená. Nechovaly se drobné kosti končetin a obratle. Obě klavikuly byly dislokovány mezi femury. Drobné dislokace žeber. Levá paže směřuje do pánve. Délka kostry in situ 142 cm. Orientace JZ–SV (azimut 240°). Pod lebkou bronzová náušnice.

Hrob 110

Hrobová jáma oválného tvaru o délce 2,4 m a šířce 1,1 m. Hloubka 0,85 m od povrchu. Kostra se dochovala bez drobných kostí končetin a obličejového skeletu. Levá ruka směřuje do pánve. Délka kostry in situ 150 cm. Nad lebkou keramická nádoba. Vlevo od středu páteře náušnice.

Hrob 113

Hrobová jáma lichoběžníkového tvaru o půdorysu 1,23x0,37 m. Hloubka od povrchu 0,55 m. V jámě nalezen pouze jeden lidský zub a zlomky keramiky. Podle sdělení J. Němečka byl hrob již dříve narušen orbou a byl vyzvednut asi v roce 1998. Původní orientace těla byla opačná, tedy V–Z.

Hrob 114

Hrobová jáma se nerýsovala. V zásypu zlomky hradištní a pravěké keramiky. Kostra silně porušena orbou. Nalezen nůž. Hrob překrývá hrob 115.

Hrob 115

Hrobová jáma se rýsovala. Kostra nalezena neporušená. Orientace Z–V. U kostry nůž a zlomky keramiky. Hrob dodatečně dokumentován. Překryt hrobem 114.

Z 26 odkrytých hrobů můžeme dle nálezů v hrobech či úprav hrobových jam zařadit 15 do období střední doby hradištní (hroby 89, 91, 92, 94–97, 100, 102, 104, 106, 108–110, 115). Další 8 hrobů spadá do období mladší doby hradištní (hroby 87, 88, 90, 99, 103, 105, 107, 114). U hrobů 98, 101 a 113 neumožňoval charakter nálezů a ani hloubka či úprava hrobových jam bližší časové zařazení. Nelze je tedy jednoznačně přiřadit ke starší či mladší fázi pohřebiště.

ANTROPOLOGICKÝ ROZBOR

Kosterní pozůstatky objevené ve výzkumné sezóně 2005 antropologicky zpracovali studenti třetího ročníku antropologie v rámci cvičení Metody antropologie I, pod vedením doc. RNDr. Evy Drozdové, Ph.D. Při výzkumu byly vyzvednuty kosterní pozůstatky z 24 hrobů. V hrobě 97 byli pohřbeni dva jedinci. Celkově byly tedy antropologicky zkoumány kosterní pozůstatky 25 jedinců. V hrobech 100 a 101 nebyly žádné zbytky skeletů nalezeny.

Kosterní pozůstatky lidí pohřbených v Divákách se nacházely ve velmi špatném stavu zachovalosti. Antropologický rozbor proto nemohl být proveden vyčerpávajícím způsobem. Kostry byly nekompletní, rozlámání, na povrchu strávené agresivním půdním prostředím. Ze skeletů dospělých se většinou zachovaly fragmenty lebky, části těl obratlů, fragmenty žeber, diafýzy dlouhých kostí a části ossa metacarpi a ossa metatarsi. Z dětských koster se zachovaly převážně pozůstatky chrupu.

Pro antropologický rozbor byla použita standardní metodika (Knussmann 1988; Stloukal et al. 1999). Pohlaví dospělých jedinců bylo určováno podle morfoskopických znaků pánve a lebky a rozměrů dlouhých kostí podle Černého a Komenidy (Knussmann 1988). Věk byl u dospělých jedinců stanoven na základě stupně uzavření lebečních švů, reliéfu facies symphysialis ossis pubis (Knussmann 1988) a stupně obrusu zubů podle schémat Lovejoye (Işcan 1991) a Milese (Knussmann 1988). Věk dětí byl určen podle stupně prořezání chrupu a stupně uzavření růstových šterbin postkranálního skeletu (Knussmann 1988). Výška postavy odhadnuta dle metody Sjøvolda (Sjøvold 1990).

Při antropologickém rozboru bylo identifikováno deset mužů, deset žen, tři děti a u dvou koster dospělých nebylo možné pohlaví určit. Základní antropologické charakteristiky změřelých jsou shrnuty v tabulce 1.

NÁLEZY

Nálezy představují běžný inventář, se kterým se setkáváme na venkovských pohřebištích střední a mladší doby hradištní.

V hrobech ze starší fáze pohřebiště patřily k nejčastějším nálezům nože. Bylo jich nalezeno 8 (hroby 89, 92, 94, 96, 97, 102, 104 a 115). Jedná se o železné nože v různém stavu zachovalosti, většinou s oboustranně odsazeným řapem. V některých případech se na nich zachovaly zbytky dřeva. V korozních produktech se na některých nožích zachovala pupária dvoukřídlého hmyzu. K dalším nálezům patřily náušnice. Byly nalezeny v 5 hrobech (89, 91, 96, 109, 110). Jednalo se o jednoduché bronzové náušnice. Z dalších šperků byly ve dvou hrobech (91 a 96) nalezeny korálky. V ženském hrobě 91 to byly tři skleněné korálky a v bohatěji vybaveném dětském hrobě 96 jich bylo vyzvednuto 24. V hrobě 91 byl nalezen dvojkónický keramický přesen. Z hrobů byly také vyzvednuty zvířecí kosti. Patří mezi ně kosti ze zajíce polního (*Lepus europaeus*) z hrobu 88, proximální část vřetenní kosti z prasete domácího (*Sus scrofa* f. domestica). V objektu 93, který souvisel s hrobem 89, byla nalezena téměř kompletní kostra ovce/kozy staré 1,5 až 2 roky, která měla patrně charakter obětiny. Ve třech hrobech (91, 103, 106) byly nalezeny skořápky vajec. Z keramických nálezů byly vyzvednuty prakticky celé dva hrnky (hrob 100 a 106) a dvě

Hrob č.	Odhad pohlaví	Věk	Výška postavy
Hrob č. 87	muž	47–59 let	167,8 ± 4,49 cm
Hrob č. 88	žena	35–40 let	–
Hrob č. 89	žena	24–30 let	–
Hrob č. 90	muž	50–59 let	–
Hrob č. 91	dítě	7 let	–
Hrob č. 92	muž	55–64 let	168,9 ± 3,69 cm
Hrob č. 94	muž	44–50 let	170,2 ± 4,49 cm
Hrob č. 95	žena	60–70 let	168,1 ± 4,49
Hrob č. 96	dítě	12 let	–
Hrob č. 97A	žena	–	–
Hrob č. 97B	dítě	2–3 roky	–
Hrob č. 98	žena	35–40 let	158,1 ± 4,49 cm
Hrob č. 99	žena	16–20 let	–
Hrob č. 102	muž	45–55 let	170,2 ± 5,01 cm
Hrob č. 103	muž	20–24 let	–
Hrob č. 104	muž	45–55 let	–
Hrob č. 105	žena	20–30 let	–
Hrob č. 106	neurčeno	–	–
Hrob č. 107	muž	asi 70 let	–
Hrob č. 108	žena	24–30 let	150,2 ± 4,49 cm
Hrob č. 109	žena	18–22 let	–
Hrob č. 110	žena	55–59 let	–
Hrob č. 113	neurčeno	–	–
Hrob č. 114	muž	45–55 let	170,1 ± 5,01 cm
Hrob č. 115	muž	24–30 let	170,2 ± 4,49 cm

Tab. 1. Přehled základních antropologických charakteristik jedinců z hrobů odkrytých v roce 2005 na pohřebišti v Divákách.

Tab. 1. Übersicht der anthropologischen Grundcharakteristika der Individuen aus den im Jahre 2005 auf dem Gräberfeld in Diváky freigelegten Gräbern.

hrncovité nádoby zdobené vlnicí (hrob 95 a 110). V několika dalších hrobech nalezeny fragmenty keramických nádob.

Nálezy z hrobů mladší doby hradištní jsou zastoupeny třemi noži (hrob 88, 103 a 114), bronzovým prstenem a bronzovou esovitou záušnicí z hrobu 103, esovitou záušnicí z hrobu 105 a nepatrným fragmentem stříbrné mince z hrobu 87.

ZÁVĚR

V rámci šesté výzkumné sezóny antropologicko-archeologického výzkumu na lokalitě Diváky „Padělky nad humny“ bylo odkryto 26 hrobů a jeden objekt ze střední a mladší doby hradištní. V průběhu výzkumu se podařilo vymezit východní okraj pohřebiště. Na jižní straně pohřebiště stále pokračuje a vymezení jeho okraje bude náplní další výzkumné sezóny. Nálezy v hrobech potvrzují, že na lokalitě pohřbívala chudá vesnická komunita lidí v 9. a 11. století. Charakter nálezů a úprava hrobových jam celkově nijak nevybočuje z forem běžných na jiných venkovských pohřebištích z tohoto období. Ze zajímavých nálezů z šesté sezóny výzkumu stojí za zmínku dva středohradištní hroby, které měly výklenek na delší straně (hroby podmolového typu). Jednalo se o hroby 92 (obr. 3) a 93. K neobvyklým nálezům patří hrob 89 (obr. 4) navazující na objekt 93 (obr. 5)

objevený na samém okraji pohřebiště. Jednalo se o pohřeb ženy, jejíž uložení vykazovalo jisté zvláštnosti. Hrobová jáma obdélníkového tvaru dlouhá 1,4 m v dolní části respektovala objekt 93. Kostra ležela v poloze na zádech. Dolní končetiny byly skrčeny ve vertikální poloze tak, že respektovaly hranici objektu 93. Vpravo u lebky byl nalezen železný nůž, u pánve část dna nádoby. Při laboratorním zpracování kosterních pozůstatků byla v lebce nalezena bronzová náušnice. Objektem 93 byla kruhová jáma, která se zpočátku jevila jako zásyp hrobu 89. Jáma měla průměr 105 cm. V hloubce 70 cm pod povrchem byla nalezena zvířecí čelist a těsně pod ní další zvířecí kosti. Jednalo se o téměř kompletní skelet ovce či kozy staré 1,5 až 2 roky. Celková hloubka jámy od povrchu byla 165 cm. Jáma se postupně s hloubkou zužovala. Kromě zvířecích kostí byly v zásypu nalezeny zlomky keramiky. Vzhledem k poloze hrobu 89 a objektu 93, které se vzájemně respekují, je pravděpodobné, že obě situace vznikly ve stejné době. Poloha kostry ženy, jejíž dolní končetiny přesně respekují okraj jámy 93, tuto domněnku jenom potvrzuje. Jednalo se patrně o hrob něčím zvláštní osobnosti, které byla při pohřbu vložena do hrobu celá ovce či koza ve formě obětiny.

V roce 2006 je plánována další etapa výzkumu na této lokalitě. Cílem je postupně odkryt celé pohřebiště v Divákách.

PRAMENY

- Kala, J., 2004:* Diváky, okr. Břeclav, NZ, uloř. Archiv nále-zových zpráv, Ústav archeologické památkové péče Brno, řj. 189/04.
- Mořkovský, T., 2003:* Diváky, okr. Břeclav, NZ, uloř. Archiv nále-zových zpráv, Ústav archeologické památkové péče Brno, řj. 177/03.
- Mořkovský, T., 2005:* Diváky, okr. Břeclav, NZ, uloř. Archiv nále-zových zpráv, Ústav archeologické památkové péče Brno, řj. 135/05.
- Unger, J., 2000:* Diváky, okr. Břeclav, NZ, uloř. Archiv nále-zových zpráv, Ústav archeologické památkové péče Brno, řj. 323/00.
- Živný, M., 2001:* Diváky, okr. Břeclav, NZ, uloř. Archiv nále-zových zpráv, Ústav archeologické památkové péče Brno, řj. 330/01.
- Živný, M., 2002:* Diváky, okr. Břeclav, NZ, uloř. Archiv nále-zových zpráv, Ústav archeologické památkové péče Brno, řj. 302/02.

LITERATURA

- Drozdová, E.–Unger, J., 2005:* Pět let školního antropologicko-archeologického výzkumu v Divákách, Česká antropolo-gie. Časopis České společnosti antropologické 55, 89–91.
- Işcan M. Y. – Helmer R., 1991:* Craniofacial Identification. John Wiley and Sons Inc., New York.
- Knussmann R., 1988:* Anthropologie, Handbuch der verglei-chenden Biologie des Menschen (4. Auflage des Lehrbuchs der Anthropologie begründet von Rudolf Martin), Band I und II. Gustav Fischer Verlag, Stuttgart–Jena–New York.
- Stoukal, M. et al., 1999:* Anthropologie. Příručka pro studium kostry. Národní muzeum, Praha.
- Sjovold T., 1990:* Estimation of Stature from Long Bones Utili-zing the Line of Organic Correlation, Human Evolution 5, 431–447.
- Unger, J., 2002:* Diváky, Přehled výzkumů 43. Brno, 179 a 254.
- Unger, J., 2003:* Diváky, Přehled výzkumů 44. Brno, 248.
- Unger, J., 2005:* Diváky, Přehled výzkumů 46. Brno, 281.

TOMÁŠ MOŘKOVSKÝ, Ústav antropologie, Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita, Vlnářská 5, CZ-603 00 Brno; tmorkovsky@email.cz

ZUSAMMENFASSUNG**Die sechste Etappe der anthropologisch-archäologischen Schulgrabung des Burgwallgräberfeldes in Diváky**

Im Juli 2005 erfolgte die sechste Etappe der anthropolo-gisch-archäologischen Schulgrabung des Burgwallgräberfeldes in Diváky an der Grabungsstätte „Padělky nad humny“. Die Grabung verläuft seit dem Jahr 2000 und ihr Ziel ist die Freile-gung des Gräberfeldes aus der mittleren und jüngeren Burgwall-zeit, das durch Bodenkultivierung systematisch zerstört wurde und Studenten der Anthropologie und anderer Fächer gleichzei-

tig ermöglichte, sich die Grundlagen in der Präparierung und Dokumentierung von Gräbern anzueignen.

Das Gräberfeld befindet sich im Katastergebiet der ca. 30 km südöstlich von Brünn gelegenen Gemeinde Diváky. In den Jahren 2000–2004 wurden bei Grabungen an der Fundstätte Diváky 74 Gräber aus der mittleren und jüngeren Burgwallzeit freigelegt. An der Fundstätte wurden auch drei Leichenbrand-gräber aus der jüngeren Bronzezeit freigelegt, die zur Velatitzer Kultur gehörten (ca. 1000 v. Chr.). Ein Grab enthielt ein Skelett in gekrümmter Position mit einer Tasse der Aunjetitzer Kultur aus der Zeit von 1800 bis 1500 v. Chr. Zu den weiteren Funden zählte ein Depot mit drei Gefäßen der Glockenbecherkultur und einem zur Kultur mit mährischer bemalter Keramik gehörenden Gefäßteil. Hauptziel der Saison 2005 war die Abgrenzung des südlichen und östlichen Randes des Gräberfeldes. In den vor-hergehenden Grabungssaisonen wurde eine großflächige Freile-gung der untersuchten Fundstätte durchgeführt. Diese Methode ist freilich ein wenig arbeitsaufwendig und im Hinblick auf die vorausgesetzte geringere Grabkonzentration an den Rändern des Gräberfeldes wurde die Grabung von 2005 durch Sondierungen durchgeführt. Es wurden zwei Abschnitte mit einer Fläche von 356 m² und 156 m², d.h. eine Gesamtfläche von um die 500 m² untersucht. Die jeweils entdeckten Gräber und Objekte wurden ihrem Grundriß nach abgegrenzt, standardmäßig präpariert und anhand von Zeichnungen, Fotos und schriftlichen Aufzeichnun-gen dokumentiert.

2005 wurden 26 Gräber und ein Objekt aus der mittleren und jüngeren Burgwallzeit freigelegt. Im Laufe der Grabung ist es gelungen, den östlichen Rand des Gräberfeldes abzugrenzen. An der südlichen Seite des Gräberfeldes wird die Grabung noch fortgesetzt und die Abgrenzung des Randes wird der Inhalt wei-terer Grabungssaisonen sein. Die Funde in den Gräbern bestäti-gen, daß eine arme Dorfgemeinschaft im 9. und 11. Jahrhundert an der Fundstätte Menschen bestattet hat. Der Charakter der Funde und die Herrichtung der Grabgruben weicht insgesam nicht von den gängigen Formen anderer ländlicher Gräberfelder aus jenem Zeitraum ab. Zu den ungewöhnlichen Funden zählt Grab 89, das an die ganz am Rand des Gräberfeldes entdeckte Grube 93 anschließt. Es handelte sich um das Grab einer Frau, deren Bestattung gewisse Eigentümlichkeiten aufwies. Bei der Bestattung wurden ihr ein ganzes Schaf oder eine ganze Ziege in Form eines Opfers ins Grab gelegt. Für 2006 ist eine weitere Grabungsetappe an dieser Fundstätte geplant. Ziel ist die all-mähliche Freilegung des gesamten Gräberfeldes in Diváky.